

Reframing

Groente- en Fruitafval

December 2018

Vraagstelling en reframingmethode

Een vies probleem

De maaltijd is afgelopen, opruimen maar. Voorzichtig worden de laatste restjes van het bord afgeschraapt en weggewerkt in het donkerste hoekje van de keuken, de afvalbak. Afval scheiden is een optie, maar — hup bij rest — en je bent er het snelst van af.

GFT is de minst populaire afvalstroom bij bewoners, zo blijkt uit een voorgaand onderzoek van DIG 'Vuilnis in de flat: Inzichten in gedrag afvalscheiding in hoogbouw' uit 2015. Bij het inzamelen van GFT wordt door gemeenten van bewoners verwacht dat zij dit gescheiden bewaren en tijdelijk opslaan, vaak in de keuken omdat het GFT daar ontstaat, een locatie waar hygiëne belangrijk is.

Omdat dit afval gescheiden bewaard wordt en tijdelijk opgeslagen, gaat het (in of naast de woning) rotten en stinken en komen er fruitvliegjes en maden. Dit vinden bewoners vies en ontzettend onhygiënisch. Het voelt contra-intuïtief om iets dat je vies vindt te bewaren. Om op een snelle en schone manier van GFT af te komen wordt het veelal bij het restafval gegooid.

Bewoners hebben sterke associaties bij verschillende soorten afval:

Papier	=	goed, ruimt lekker op
Glas	=	lekker geluid
Plastic	=	volume
Rest	=	rest, weet niet
KCA	=	gevaarlijk
GFT	=	vies

Afkomstig uit het rapport 'Vuilnis in de flat: inzichten in gedragsverandering' uit 2015.

Patstelling in de benadering van GFT

Dat GFT bij het restafval terecht komt draagt niet bij aan de zeer ambitieuze doelen uit 2014 van staatssecretaris Mansveld dat in 2020 75% van het huishoudelijk afval gescheiden wordt. Deze doelstellingen zijn onderdeel van een grotere ambitie vanuit Rijkswaterstaat en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat om in 2050 een circulaire economie te hebben in Nederland (IenM 2016). Er wordt gewerkt aan manieren om afval te verminderen en afgedankte materialen beter te benutten als grondstof, om toekomstige schaarste te voorkomen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het realiseren van de doelstellingen in samenwerking met de inzamelaars, afvalververwerkers

en bewoners. Het gangbare 'verhaal' rond GFT lijkt zich in een patstelling te bevinden: gevoelsmatig is er sterke afkeer (smerig, weg ermee) en gemeenten bieden vaak een rationeel tegenargument (compost is nuttig), en op die verschillende niveaus wordt langs elkaar heen gepraat.

Huidige perceptie/narratief:

"GF is vies"

"Compost is nuttig"

GFT vanuit een ander gezichtspunt

RWS heeft DIG gevraagd om met een ontwerpende methode GFT zodanig te reframen dat bewoners juist van GFT gaan houden. DIG heeft met behulp van de reframe methode van Kees Dorst nieuwe 'denkframes' voor GFT ontwikkeld. De essentie van het reframen is dat er vanuit een nieuw gezichtspunt naar GFT wordt gekeken. Een open manier naar het vraagstuk kijken nodigt in elk geval uit om stapsgewijs te onderzoeken wat er anders kan. Meer informatie over deze reframe-methode,

Vraagstelling en reframingmethode

waarbij je nieuwe invalshoeken genereert om een vastgelopen probleem te benaderen, is te vinden in de bijlage op pagina 16.

De inhoud in dit document is het resultaat van een in zeven weken doorlopen proces. Het projectteam heeft, naast een literatuur onderzoek, ook enkele interviews gehouden met GFT- en voedsel(verspilling)experts.

Halverwege het project zijn de inzichten gevalideerd in een reframe-sessie. Tijdens deze sessie zijn een groot aantal nieuwe benaderwijzen voor Groente- en Fruitafval ontwikkeld. Vervolgens zijn de nieuwe frames besproken met gedragswetenschapper Anjo Travaille. Vanaf pagina 26 zijn de doorlopen stappen bijgevoegd waarmee we gaandeweg focus hebben aangebracht in het reframen.

GF: Groente- en Fruitafval

We hanteren in dit document de benaming 'GF', wat een nadere specificering is van het algemeen bekende begrip 'GFT' dat ook 'Tuinafval' omvat. De bestaande weerstand tegen GFT lijkt namelijk overwegend door GF veroorzaakt te worden, met tuinafval hebben bewoners veel minder moeite. De term keukenafval wordt bewust niet gebruikt omdat dit

ál het in de keuken gegenereerde afval omvat, inclusief (plastic) voedselverpakkingen. Het is ons juist te doen om de vaak natte organische afvalstroom die dagelijks in kleine hoeveelheden vrijkomt rond voedselbereiding. Dit GF bevat waardevolle grondstoffen die benut kunnen worden, bijvoorbeeld voor compost, bioplastic en biogas.

Speculeren over de nieuwe frames

We ontwikkelden verschillende frames voor GF. In de bijlage 'Het doorlopen proces: Frames' zijn deze te vinden (op pagina 25). Per frame is gezocht naar een gelijkenis met situatie of plek waar soortgelijke thema's in te herkennen zijn, om vanuit deze analogie inspiratie te putten om anders naar GF te kijken. Er zijn drie frames waarbij we de mogelijke uitkomsten ervan hebben verkend:

Stel dat we GF benaderen als...

Op de volgende pagina's wordt per frame beschreven waar het frame over gaat en vanuit welk thema en welke analogie dit frame is ontstaan. Daarmee hebben we vervolgens gespeculeerd over de consequenties van de frames en mogelijke toekomstscenario's verkend. Deze ideeën zijn beschreven en geschetst en dienen ter inspiratie voor een andere benadering en (communicatie)concepten rond GF, met als doel om de huidige patstelling te doorbreken en het gescheiden inzamelen van GF te bevorderen.

Frame 1 • GF is een stadium in een natuurlijk proces

Een alledaags rijpingsproces

In dit frame wordt benadrukt dat GF een stadium is in een natuurlijk proces. Nú is het misschien even vies, maar straks niet meer. Als je even wacht wordt het compost waarmee nieuw voedsel verbouwd kan worden. GF is een fase wat erbij hoort als je van lekker eten houdt. Het is puur natuur, ecologisch en groen, onderdeel van processen zo oud als de wereld die vanzelf hun gang gaan. Je GF-bakje is een powerhouse, een ecosysteem in het klein. GF is net als kwark, bier en sojasaus een alledaags rijpingsproces. En bij een rijpingsproces moet je even geduld hebben om er de vruchten van te plukken.

Analogie met wijn

Een voorbeeld van een proces waar we het rijpingsproces juist vieren is bij het maken van wijn. Van generatie op generatie wordt er kennis overgedragen over de perfecte rijpingstijd, passend bij de druif en het gewenste resultaat.

Als je GF gaat zien als een stadium in een proces op weg naar een mooi en bijzonder eindresultaat, net als gistend fruit een fase is in het wijnmaakproces, dan...

Stel dat we GF benaderen als...

“GF is een stadium in een natuurlijk proces”

dan...

Frame 1 • GF is een stadium in een natuurlijk proces

Lessen uit soortgelijke processen

In de illustratie rechts staan enkele voorbeelden van voedsel dat verschillende natuurlijke stadia doorloopt. In elk stadium veranderen niet alleen de samenstelling van het product, maar ook de verschijningsvorm en daarmee de perceptie ervan.

Een (on)zichtbaar proces

Natuurlijke (gisting)processen voltrekken zich zelden op een manier die zichtbaar is voor bewoners. Zo gebeurt de vergisting van druiven tot wijn bij een wijnboer of in een fabriek. Bij GF gebeurt dat gistingsproces juist heel dichtbij: in de keuken, op het balkon of in de tuin. En waar het eindresultaat van het gistingsproces van druiven ons welbekend is, is dat wat er uiteindelijk met het GF gebeurt nauwelijks zichtbaar. Alleen wanneer een gemeente of GF-verwerker een compostdag organiseert, maakt een bewoner kennis met het dat stadium van zijn/haar eigen GF. Wat als we het rottinsproces van GF een minder zichtbaar onderdeel maken van de voedselbereiding? Of, wat als we juist laten zien wat het vervolg stadium is van het natuurlijke proces waar GF een onderdeel van is? De volgende pagina's laten daar een aantal speculaties van zien.

Natuurlijke processen waarbij de perceptie van vies naar lekker verandert

Frame 1 • GF is een stadium in een natuurlijk proces

Speculeren met het frame

Wat zijn de consequenties voor de betrokken partijen als je vanuit dit frame doorredeneert en speculeert? Hoe verandert hun rol, en hoe gedragen ze zich?

De ideale samenstelling van GF

Net zoals je wijnkenners hebt komen er ook **GF-connaisseurs**: mensen die het leuk vinden om alles te weten over waar het meeste fosfor in zit, wat er met het calcium gebeurt, en waar potassium allemaal goed voor is.

De diversificatie en specialisatie die bewoners kennen van wijnen, thee en koffie (denk: Simon Lévelt winkel) zie je nu ook ontstaan in GF. Tijdstip en locatie zijn bepalend voor welke GF-melange er ontstaat: een 'office blend' met vooral héél veel koffieprut, of juist een exclusieve 'smoothie mix' met GF van avocado's, bananen of sinaasappels.

Verschillende **inzamelaars** richten zich op deze diverse sub-categoriën van GF.

Net zoals je 'omfietswijn' hebt, bestaat er nu ook 'omfiets-compost' in bijzondere samenstellingen, waar een **bewoner** best wat moeite voor wil doen om een zak te pakken te krijgen die speciaal geschikt is voor zijn/haar soort tuingrond of voor bepaalde planten.

Het is logisch dat je goede druiven nodig hebt om een kwaliteitswijn te kunnen maken, en net zo logisch vinden bewoners het dat je goede GF nodig hebt om ook daar een kwaliteitsproduct van te kunnen maken: er wordt zorgvuldig gescheiden, de kwaliteit van ingezameld GF is hoger dan ooit.

Het natuurlijke proces ervaren

Zodra je als **bewoner** ervaart dat GF een belangrijke schakel is in een (voedsel)keten kan dat motiveren om er bewust mee om te gaan. Als je bijvoorbeeld GF mee neemt als voedsel voor de kippen bij een buurt-supermarkt, dan zie je en voel je daarmee direct het nut van het gescheiden houden van de afvalstroom.

Ervaren dat GF een fase is bij het natuurlijke proces dat bij voedsel hoort.

Onderzoek naar omklapmomenten

Natuurlijke processen zitten vol met overgangen, soms gebeurt dat geleidelijk en soms zijn het abrupte omklapmomenten. Het ene moment beschouw je iets nog als lekker, en het volgende

Frame 1 • GF is een stadium in een natuurlijk proces

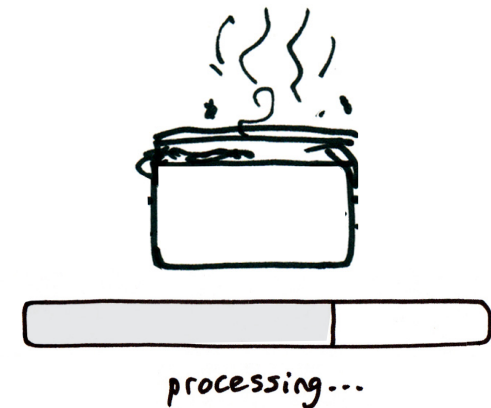
moment als vies. In de toekomst wordt nog meer onderzoek naar deze ‘transitieprocessen van de beleving’ van bewoners gedaan in opdracht van [Rijkswaterstaat](#) en het [Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat](#), om zo goed mogelijk om te gaan met weerstand tegen GF. Hierbij zijn tijd en plaats belangrijke factoren in de beslissing van een bewoner of iets als vies of fijn wordt beschouwd.

Het ophalen van kwaliteits-GF

Met deze kennis worden gemeenten en [inzamelaars](#) ondersteund, die er inzichten uit halen voor het verbeteren van hun ophaal- en verwerkingsysteem. Zo wordt geëxperimenteerd met frequentie van inzameling en met andere manieren van ophalen.

Vervolg GF laten zien

De [afvalverwerker](#) is transparant over het verwerkingsproces en de verschillende stadia die groente- en fruitafval doorloopt, bijvoorbeeld door dit te laten zien op de wagen van de inzamelaar (zie illustratie hiernaast). Die wagen vol GF, dat is je boeket bloemen van over een half jaar, dat zijn je toekomstige aardbeien.

Communiceren over het volgende stadium

Frame 2 • Voedsel is het fijne bijproduct van GF

Het genereren van het ideale GF

Met deze reframing wordt de waardebeoordeling en benadering van GF volledig op z'n kop gezet. In de huidige situatie is GF een nauwelijks gewaardeerd 'bijproduct' van voedsel. Wat als we GF zien als iets dat zó waardevol, gewenst en onmisbaar is dat de waarde van voedsel erbij verbleekt? Dan wordt voedsel opeens een 'bijproduct' van het genereren van GF.

Analogie met wei uit de melkindustrie

Een voorbeeld van een markt waar we een soortgelijke wending konden herkennen is in de melkindustrie. Vroeger was de wei uit de melk slechts een bijproduct van de kaasindustrie, maar nadat er onderzoek was gedaan naar mogelijke toepassingen (farmaceutica, babyvoeding, smaakmaker, voedingssupplementen) begon een kentering en nu is kaas bijna een bijproduct van wei.

Als we naar wei uit de melkindustrie kijken dan leren we het volgende...

Stel dat we GF benaderen als...

“Voedsel is het
fijne bijproduct
van GF”

dan...

Frame 2 • Voedsel is het fijne bijproduct van GF

Lessen uit een soortgelijk proces

Bij de bereiding van kaas ontstaan reststromen van wei en room. Het lozen van deze wei veroorzaakte vroeger grote milieu-problemen. Echter hebben de eiwitten in wei vele functionele eigenschappen, waardoor tegenwoordig de belangstelling voor de winning ervan groot is. Deze belangstelling is gegroeid en groeit nog steeds doordat er veel onderzoek gedaan wordt naar de verschillende eigenschappen van de wei-eiwitten. Een groot voordeel is dat deze, net als GFT stromen, specifiek op soort geconcentreerd kunnen worden. Elk hoogwaardige concentraat kent weer een eigen toepassing en industrie in zowel levensmiddelen als non-food producten. Doordat de eiwitten een nutritionele bijdragen kunnen leveren aan diverse eindproducten, er een constante stroom van wordt geproduceerd, en omdat er nog steeds veel onderzoek wordt gedaan naar de eigenschappen van wei zal de variëteit aan toepassingen verder stijgen.

Bron: Wit, J.N. de, *Lecturer's Handbook on whey and whey products, European Whey Products Association, Brussels, 2001.*

Wat als onderzoek naar de eigenschappen van verscheidene GF-stromen toeneemt?

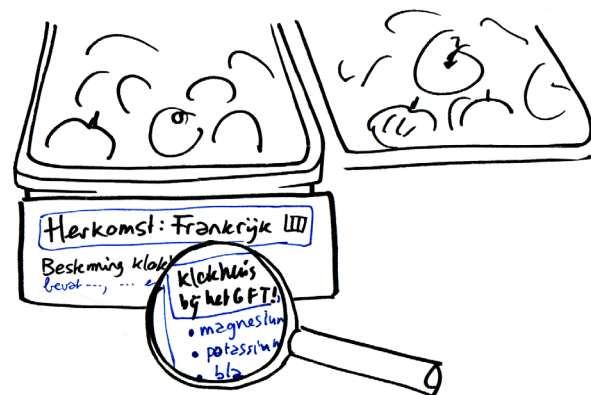
Speculeren met het frame

Wat zijn de consequenties voor de betrokken partijen als je vanuit dit frame doorredeneert en speculeert? Hoe verandert hun rol, en hoe gedragen ze zich?

Voedsel kopen voor hoogwaardigste GF

Als GF als een hoogwaardige grondstof gezien wordt en met minstens zoveel aandacht behandeld wordt als voedsel, dan verandert dit het koopgedrag van *bewoners*. Keuzes in de supermarkt worden dan mede bepaald door wat er met het door dat product onstane GF gebeurt of kan gaan gebeuren.

Wil je liever dat er met de sinaasappelschillen van je sapje eco-wasmiddel gemaakt wordt, of dat ze gebruikt worden als bodemverrijker in de sinaasappelboomgaard in Spanje? Welk

merk gaat het beste met z'n GF om? Net zoals kennis over voeding de afgelopen decennia is toegenomen bij bewoners, neemt nu ook de kennis toe van wat er in GF zit en welke waarde dat heeft.

De diversificatie en specialisatie die bewoners gewend zijn bij wijnen, thee en koffie (denk: Simon Lévelt winkel) zie je nu ook ontstaan in GF. Tijdstip en locatie zijn bepalend voor welke GF-melange er ontstaat: een 'office blend' met vooral héél veel koffieprut, of juist een exclusieve 'smoothie mix' met GF van avocado's, bananen of sinaasappels (zie illustratie op pagina 6).

Inzamelaars met een abonnement bij bewoners

Nu GF beschouwd wordt als nóg waardevoller dan voedsel, betalen bewoners niet langer afvalstoffenheffing om van hun GF af te komen — integendeel: ze worden door *inzamelaars* betaald in ruil voor het recht om GF op te mogen halen. Deze abonnementen zijn elke maand naar believen aan te passen. Als een gemeente bekend staat om zeer hoge kwaliteit GF dan zijn inzamelaars ook bereid om de bewoners daar meer voor te betalen. Zo ontstaat een financiële incentive om zowel kwaliteit als kwantiteit van ingezameld GF te verbeteren,

Frame 2 • Voedsel is het fijne bijproduct van GF

die vele malen directer is dan een nauwelijks merkbare (en vertraagde) fluctuering in afvalstoffenheffing.

Net zoals bij energieleveranciers kan een bewoner nu bewust kiezen uit verschillende inzamelaars die tegen elkaar opbieden. Wie biedt het GF-abonnement met de beste service aan huis? Vind ik het belangrijker om met mijn GF-blends bij te dragen aan bioplastics, biogas, of compost? Sommige inzamelaars specialiseren zich in een specifieke subcategorie van GF. Inzamelaars van GF spelen een meer actieve rol naar bewoners toe en benadrukken het belang van de kwaliteit van de ingezamelde GF. De vergoeding die bewoners ontvangen is daar direct aan gekoppeld. Sommige inzamelaars gaan samenwerken met supermarkten als verzamel- en verwerkingspunt van het GF.

Waardetransport voor GF

Vanwege de toegenomen waarde van GF ontstaat er helaas ook **GF-criminaliteit**. GF-opslaglocaties in wijken die bekend staan om hun goede kwaliteit GF worden extra beveiligd, en vervoer van GF naar verwerkers gebeurt bijna net zo zorgvuldig als een waardetransport. In de buurtkrant staat een bezorgde column: zal het straks misschien zo ver komen dat de inzamelaar op straat bedreigd wordt bij het legen van de GF-bakjes?

Voedselverpakkingen optimaliseren

Ontwerpers werken in opdracht van inzamelaars samen met **chemisch technologen** aan nieuwe systemen en typen voedselverpakkingen die de kwaliteit van de ingezamelde en gerecyclede materialen sterk verbeteren.

De rol van **gemeenten** is kleiner geworden, zij faciliteren op de achtergrond en zijn de enige partij die bepaalde meet-gegevens in mag zien. Dit komt omdat het beleid van **Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat** en **Rijkswaterstaat** is verschoven van afvalverwerking ('gemeenten zijn verplicht huishoudelijk afval van bewoners af te voeren') naar circulaire economie ('waardevolle stoffen in huishoudelijk afval moeten optimaal worden benut en mogen niet langer verloren gaan, welke partij kan dit het beste regelen?'). Daarnaast geeft de overheid opdracht tot fundamenteel onderzoek naar diverse mogelijke samenstellingen van GF, en de waarde en implicaties daarvan.

Herkomst én bestemming product

De informatievoorziening rond groente en fruit verandert, op displays en verpakkingen wordt minstens zoveel aandacht besteed aan de toekomstige bestemming van het GF van het product, als aan de herkomst van het product. Dit versterkt de link tussen voedsel en GF/grondstoffen binnen een steeds meer circulair wordende economie en samenleving.

Frame 2 • Voedsel is het fijne bijproduct van GF

Statiegeld op mandarijenschillen

Verkopers van voedsel werken vaak samen met andere partijen om het GF van hun klanten in de winkel in te zamelen. Niemand kijkt meer vreemd op van een tros bananen of netje mandarijnen met statiegeld.

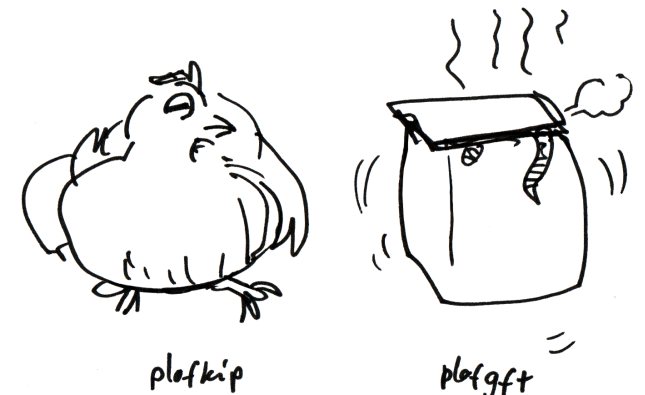
Bij het boodschappen doen kunnen klanten, net als bij statiegeldflessen, de schillen dan weer inleveren in ruil voor een statiegeldbonnetje. Ook koffieprut kan ingeleverd worden, maar klanten kunnen ook champignon-kweekkits kopen — voor in de vensterbank naast de basilicumplant en peterselie. Op sommige plekken is GF in te leveren als voer voor kippen in een kippenren naast de supermarkt, waarvan de eieren daar weer te koop zijn (zie illustratie pagina 6).

Snel de gewenste GF verkrijgen

GF-verwerkers communiceren direct over de grondstoffen die ze nodig hebben. Zo kan aan verkopers van voedsel worden gevraagd om de eieren in de aanbieding te doen om een dreigend tekort aan calcium op te vangen.

Als je met GF net zoveel haast krijgt als ooit met kippen fokken: verwarmde turbo-GF met ontploffingsrisico?

Frame 3 • GF is iets wat er gewoon bij hoort

Je ontkomt er niet aan

Dit frame gaat over de onontkoombaarheid van GF-afval: iedereen heeft er mee te maken, het hoort nu eenmaal bij het leven. Ja, het stinkt soms, maar dat is niet het einde van de wereld, en we maken het zo makkelijk als mogelijk is. En als het jeuren lukt om GF in te zamelen dan kan jij het ook best, hup!

In de huidige situatie is het gescheiden inzamelen van GF in wezen altruïstisch gedrag zonder directe feedback of beloning, het is een zeer vrijblijvende keuze van bewoners om goed te doen. Bij dit nieuwe frame is er sprake van een (veranderde) heersende sociale norm dat GF scheiden de gewoonste zaak van de wereld is, en je bent eigenlijk een beetje een aso als je dat niét doet. GF neem je letterlijk op de koop toe als je van lekker en vers eten wilt genieten. GF is onafwendbaar.

Analogie met het opruimen van hondenpoep

De sociale norm om hondepoep op te ruimen bij het uitlaten is in de laatste jaren sterker geworden. Er zijn een lessen te halen uit de wijze waarop dit vieze klusje is genormaliseerd.

Stel dat we GF benaderen als...

“GF is iets
wat er gewoon
bij hoort”

dan...

Frame 3 • GF is iets wat er gewoon bij hoort

Lessen uit een soortgelijk proces

Hondenpoep in de publieke leefomgeving: vervuilde speeltuintjes en parken, het is een symbool geworden van verloedering. Honden-eigenaren die het heus wel zien gebeuren, maar achteloos doorlopen zonder de hondenpoep op te ruimen. Dit wordt tegenwoordig gezien als asociaal. Deze sociale norm is in de laatste jaren toegenomen door diverse maatregelen. Om overlast van hondenpoep terug te dringen zijn er verschillende middelen ingezet door gemeenten in Nederland. Zo is er beleid ontwikkeld waarbij onder andere uitlaatstroken, losloopvelden, hondenpoepbakken en honden-toiletten zijn aangelegd. Daarnaast zijn ambtenaren aangesteld om boetes op te leggen. In sommige gemeenten worden gratis hondenpoepzakjes aangeboden. Allemaal manieren waarmee geprobeerd wordt de overlast en bijbehorende ergernis tegen te gaan. Al deze handelingen samen hebben tot gevolg gehad dat de sociale norm om hondenpoep op te ruimen is toegenomen: 'het hoort erbij als je een hond hebt, en als je dat niet doet is dat asociaal'.

Bron: 2011, Gilde, Marcel en Angela Smit, 'Hondenpoep gewoon opruimen?!'

Een verschoven sociale norm

Hieruit kunnen we leren dat een sociale norm in relatief korte tijd kan verschuiven, en dat je deze norm kan beïnvloeden. Dit is mede gebeurd door materialen aan te bieden, maar ook door campagnes die de sociale norm bevestigen, in combinatie met handhaving van de norm.

Stel dat het gescheiden aanbieden van GF net zo vanzelfsprekend is als het opruimen van een hondendrol...

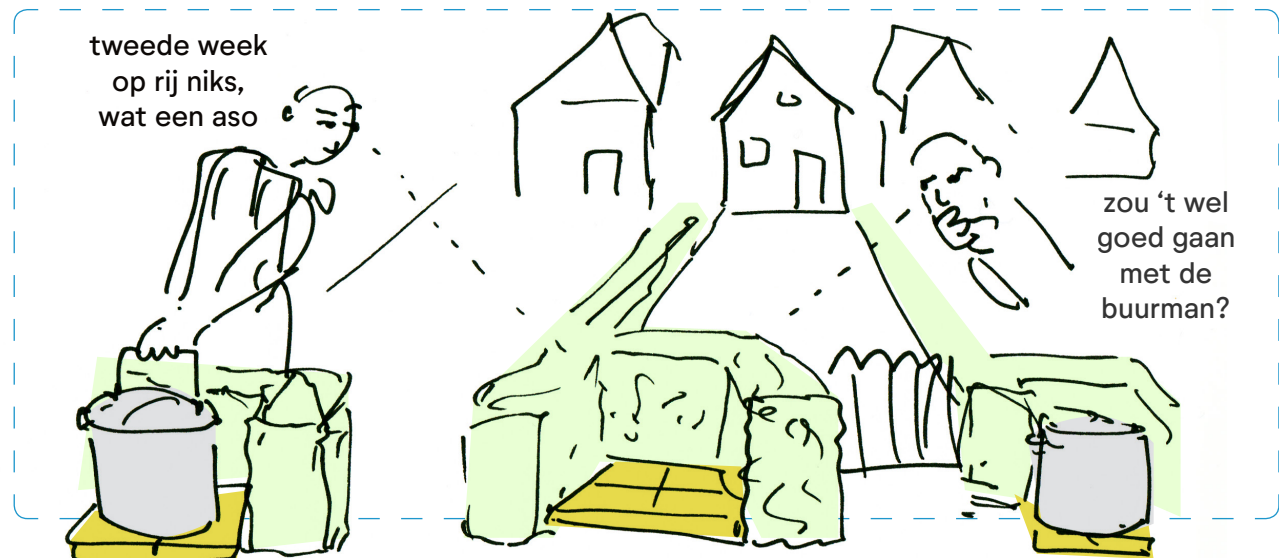
Speculeren met het frame

Wat zijn de consequenties voor de betrokken partijen als je vanuit dit frame doorredeneert en speculeert? Hoe verandert hun rol, en hoe gedragen ze zich?

Sociale controle

Voor *bewoners* is het de normaalste zaak van de wereld om het GF-afval gescheiden aan te bieden. Het is inderdaad soms een vies klusje om het aan de weg te zetten, zeker in de zomer — maar het hoort erbij, klaar. Het is iets wat we allemaal doen en wat ons ook allemaal

Een sociale norm om GF gescheiden aan te bieden

Frame 3 • GF is iets wat er gewoon bij hoort

weer wat oplevert. Het gebeurt ook wel dat een buurtbewoner even bij een buur aanbelt om te polsen of alles goed gaat als er steeds geen GF buiten staat.

GF-scheiden makkelijker maken

Gemeenten erkennen het ongemak dat het gescheiden inzamelen van GF met zich mee kan brengen voor bewoners, en maken het systeem zo makkelijk en schoon mogelijk voor hen. Het liefst zouden ze de slogan van de Belastingdienst daarbij gebruiken: 'Leuker kunnen we het niet maken, wel makkelijker!' maar die is al bezet.

Producenten van huishoudelijke producten

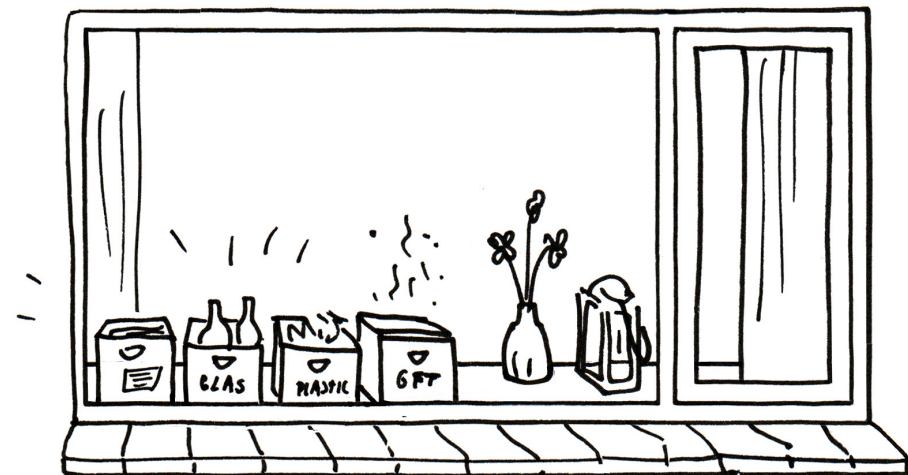
zien een markt voor GF-bakjes en zakjes en bieden deze in verschillende uitvoeringen en prijsklassen aan, waardoor GF gemakkelijk en in elke gewenste stijl gescheiden kan worden.

Verkopers van voedsel zijn niet meer of minder actief dan eerst, het enige verschil is dat voedselverpakkingen tips bevatten over het scheiden, en dat de €0,15 zakjes waar je los fruit in kunt doen als je het koopt zodanig zijn vormgegeven (composteerbaar, niet scheuren bij vocht, etc.) dat ze te gebruiken zijn om GF in te verzamelen.

Inzameling controleren

De **inzamelaars** geven directe feedback aan bewoners over hoe het inzamelen gaat (kwaliteit en kwantiteit), inclusief een bericht als ergens enkele weken geen GF wordt ingeleverd. Het liefst hadden ze daar het briefje van PostNL voor gebruikt ('we hebben je gemist!') maar daar hebben ze toch iets anders voor moeten bedenken.

Vensterbank-trots

Conclusie

In deze opdracht is de 'reframe'-methode zoals beschreven door Kees Dorst in stevig tempo en grotendeels (stap 1 t/m 7 van de 9) doorlopen. In korte tijd zijn er veel ideeën gegenereerd en geschetst. We adviseren om in een vervolg op dit project stap 7 'Futures' grondiger uit te werken, en stap 8 'Transformation' en 9 'Integration' te doorlopen.

De gevolgen van de frames

Wat het verkennen van mogelijke scenario's en gevolgen van de frames betreft (stap 7 'Futures'), dit hebben we in deze opdracht gedaan in de vorm van geïnformeerde speculatie. Als verdieping hiervan raden wij aan om samen met de betrokken partijen te verkennen welke mogelijke veranderingen de frames voor hen teweeg zouden brengen en wat dit hen oplevert. Deze gezamenlijke verkenning van mogelijke veranderingen kan de vorm krijgen van co-creatie: door aan de hand van de ontstane frames concepten te bedenken met meerdere en meer verschillende personen en partijen*, om vervolgens de meest veelbelovende ervan te selecteren en verder uit te werken.

In deze opdracht hebben we alle in de werksessie gegenereerde frames doorgenomen met gedragsexpert Anjo Travaille, en mede op basis daarvan hebben we deze lijst teruggebracht tot drie aangescherpte en veelbelovende frames. In een vervolg is het van grote waarde om met meerdere gedragsexperts na te denken over de effecten van de uitingen van frames op gedrag van bewoners en/of andere partijen.

Voorbeeld

"Voedsel is het
fijne bijproduct
van GF"

Mogelijke uitingen van deze nieuwe mindset zijn boodschappen doen op basis van andere criteria, klanten in de supermarkt informeren over zowel herkomst van voedsel als bestemming van GF, statiegeld op mandarijntjes, als bewoner betaald worden door inzamelaars voor je GF.

Door een aantal verschillende uitingen van de frames te bedenken en te visualiseren wordt een mogelijke toekomst en een nieuwe dagelijkse realiteit geschetst. Deze verbeelding is van belang, omdat het je gelijk meeneemt naar een nieuwe aanpak en verfrissende mogelijkheden.

Vragen voor het vervolg

De uitgewerkte scenario's en gevolgen van de frames zijn waardevol om in de vervolgstappen te bespreken. In stap 8 'Transformation' wordt onderzocht wat er moet veranderen (bij de betrokken partijen en in het systeem als geheel) om de concepten te realiseren. Wat is haalbaar en wat is aantrekkelijk om uit te voeren en te testen? Bij het doorlopen van stap 9 'Integration' wordt stil gestaan bij wie en wat er nodig is om de frames te integreren. Wat is er nodig om de nieuwe manier van kijken eigen maken, en door te voeren in het hele systeem? Welke kansen biedt deze verandering? En welke nieuwe partijen verschijnen er op het speelveld? Het beantwoorden van deze vragen helpt om frames en concepten te ontwikkelen en zo het vastgelopen probleem van GF (zoals beschreven op pagina 2) open te breken en tot nieuwe benaderingen te komen voor GF.

**Partijen zoals genoemd per frame en (com-municatie)medewerkers van gemeenten die zich bezig houden met communicatie naar bewoners toe over gescheiden inzameling.*

Bijlage • Samenvatting methode

Bij 'reframing' genereer je op methodische wijze invalshoeken voor een vastgelopen probleem. Door een bekend issue op wezenlijk andere manieren te benaderen breek je het als het ware open, en dit stelt je in staat om tot nieuwe ideeën te komen voor mogelijke oplossingen. Professor Kees Dorst heeft deze ontwerpende aanpak onderzocht en vastgelegd in zijn boek 'Frame Innovation'.

Het Frame Innovation methode is opgebouwd in een proces van 9 stappen:

Archeology

Analyzing the history of the problem owner & the initial problem formulation

1.

Paradox

Analyzing the problem situation: what makes this hard?

2.

Context

Analyzing the inner circle of stakeholders

3.

Field

Exploring the broader field

4.

Themes

Investigating the themes that emerge in the broader field

5.

Frames

Identifying patterns between themes to create frames

6.

Futures

Exploring the possible outcomes and value propositions for the various stakeholders

7.

Transformation

Investigating changes in stakeholders strategies and practices required for implementation

8.

Integration

Drawing lessons from the new approach & identify new opportunities within the network

9.

Een samenvatting van de methode is [hier](http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405872615300241) te vinden: www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405872615300241

Bron: Dorst, K. (2015). *Frame innovation: Create new thinking by design*. MIT Press.

Bijlage • Het doorlopen proces: ‘Archeology’

Archeology

Analyzing the history of the problem owner & the initial problem formulation

1.

In deze fase hebben we gekeken naar de samenstelling van GFT. Dit hebben we gedaan door enerzijds te onderzoeken waaruit het materiaal fysiek is opgebouwd. Anderzijds hebben we bekeken hoe het GFT-probleem zich in de geschiedenis heeft ontwikkeld (zie pagina 18).

Samenstelling GFT

GFT-afval bestaat gemiddeld uit

- 60% water;
- 20% zand;
- 20% organisch materiaal.

Bron: infoblad Agentschap NL.

Keuze GFT

Het zand en inert materiaal is afkomstig van het T-afval, ofwel het tuinafval:

“GFT-afval wordt doorgaans als één stroom gezien, echter er dient te worden opgemerkt dat de fysieke eigenschappen, het afdankritme

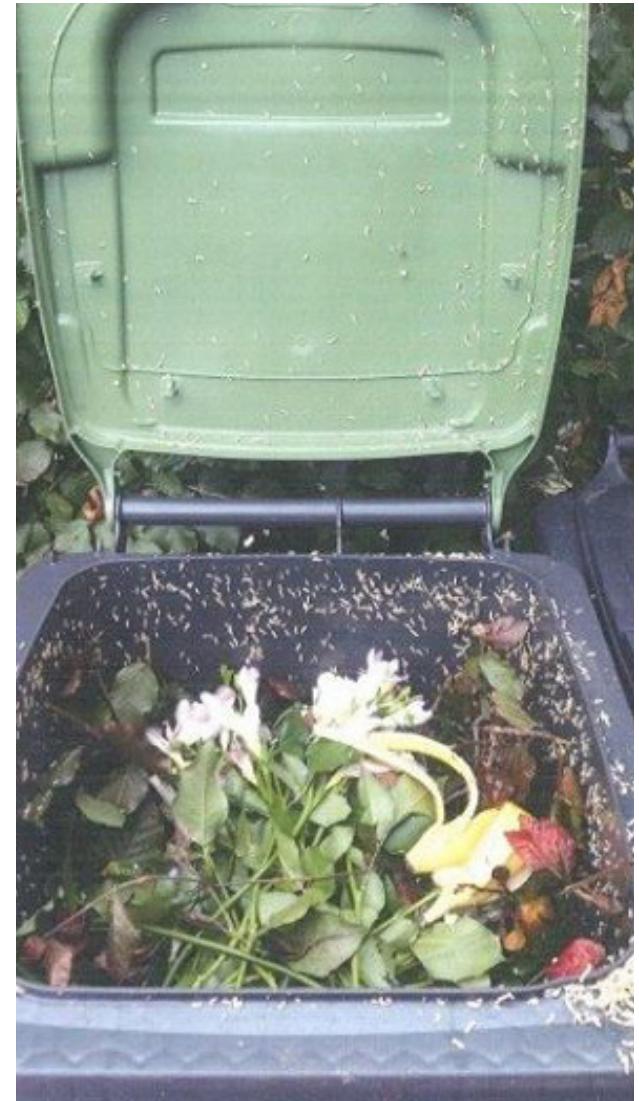
en de marktwaarde van GF-afval afwijkt van T-afval. GF-afval komt dagelijks in kleine hoeveelheden vrij en is een natte organische stroom, terwijl T-afval meer incidenteel in grote hoeveelheden vrijkomt, een droge organische stroom is, maar daarnaast ook inert materiaal als zand bevat. GF-afval bestaat voornamelijk uit eiwitten en aminozuren terwijl T-afval voornamelijk uit cellulose bestaat. De waarde van eiwit is momenteel vele malen hoger dan van cellulose. Ook kan GF eenvoudiger worden ingebracht als co-vergiftingsmateriaal. Het zo hoogwaardig mogelijk verwaarden van GF- en T-afval vraagt verschillende processen en daarmee ook andere inzamelmethoden.

Bron: 2017, Tauw, ‘Voedselresten in de afvalverwerkingsketen’.

Mede hierom hebben we in vervolg van dit project gekozen om ons te focussen op GF.

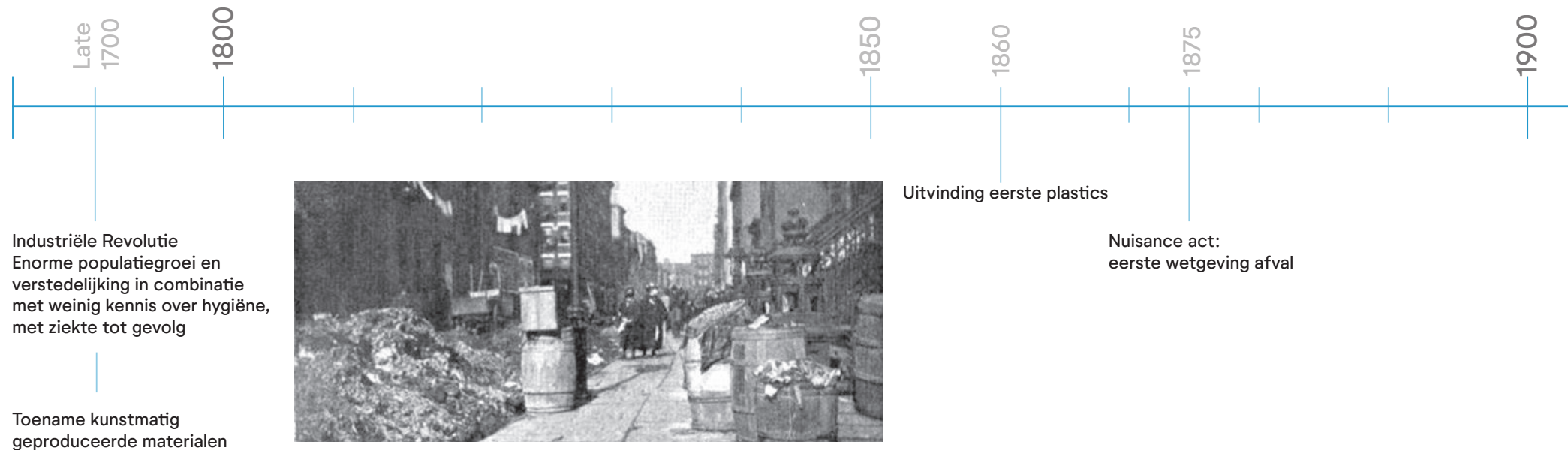
Wat maakt GF vies?

Groente- en Fruitresten zijn niet intrinsiek vies, echter de wijze waarop we het bewaren en ophalen maakt het vies (zie afbeelding). De columnist Thomas van Luyn beschreef dit systeem in de Volkskrant als “rottingsplicht”.

Bijlage • Het doorlopen proces: ‘Archeology’

Van organisch afval naar GFT

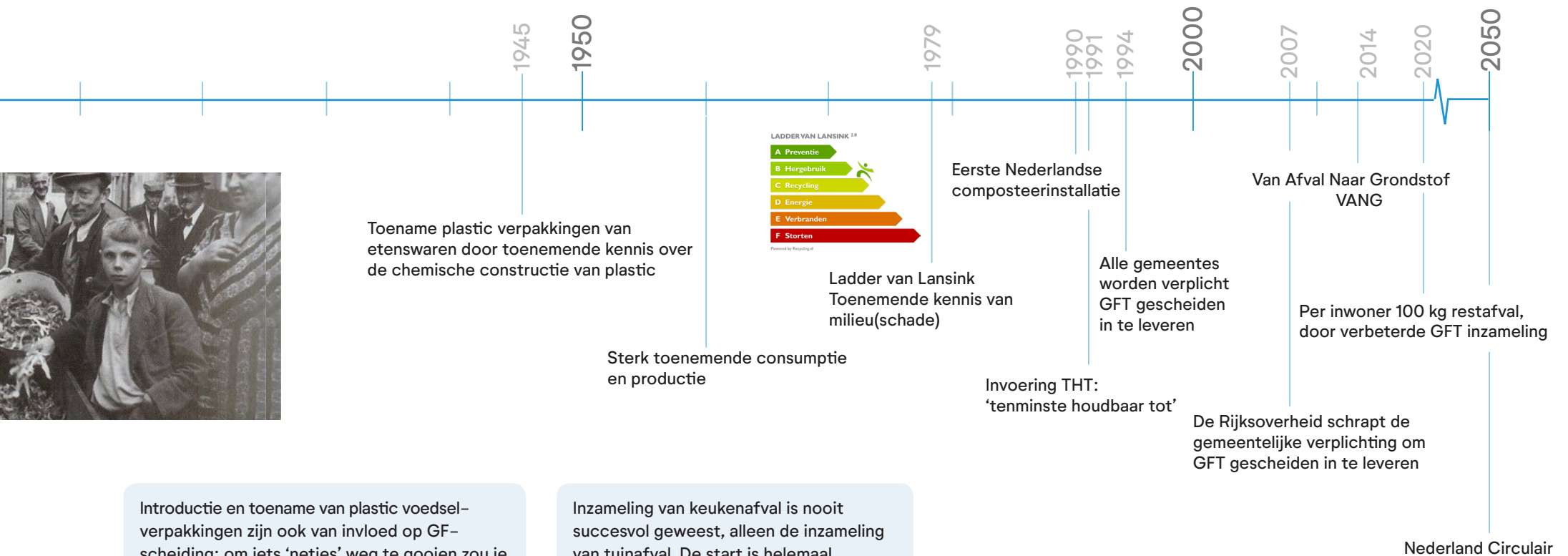
Vroeger was voedsel ofwel heel vers uit de directe omgeving, óf heel lang houdbaar (ingemaakt, gedroogd etc.) en daar begon gaanderweg van alles tussenin te komen qua houdbaarheid, ook exotische producten die lastiger te beoordelen zijn op houdbaarheid.
–Paula Huismans

Ontstaan van groente- en fruitafval in NL: na de oorlog. Toenemende welvaart zorgt ervoor dat voedsel goedkoper wordt en verspilling toeneemt. Er zijn minder dieren (kippen, honden) in de buurt die organisch afval en voedselresten opeten.
–Jennifer van Dijk/Willem Elsinga

De schillenboer zamelde schillen in voor varkensvoer, want niet iedereen had varkens. Overig organisch afval werd zelf opgebruikt.
–Willem Elsinga

Organisch afval van horeca ging eerst altijd naar de varkens. Toen brak er een keer varkenspest uit, dit gebruik werd als oorzaak aangewezen, en vanaf dat moment ging GFT van restaurants bij het restafval. –Willem Elsinga

Bijlage • Het doorlopen proces: ‘Archeology’

Introductie en toename van plastic voedselverpakkingen zijn ook van invloed op GF-scheiding: om iets 'netjes' weg te gooien zou je het bedorven voedsel eerst uit de verpakking moeten halen en dan gescheiden weggoien bij GF en plastic, in plaats van in één keer bij het restafval.

Inzameling van keukenafval is nooit succesvol geweest, alleen de inzameling van tuinafval. De start is helemaal verkeerd geweest, met grote bakken die ontzettend gingen stinken. Er was helemaal niet nagedacht over de logistiek en over de burger. -Willem Elsinga

Voor het maken van deze tijdlijn hebben we mede dankbaar gebruik gemaakt van de bron: 2005, Vereniging Afvalbedrijven. Made by GFT

Bijlage • Het doorlopen proces: ‘Paradox’

Paradox

Analyzing the problem situation: what makes this hard?

2.

Paradox I

Bewoners willen graag minder betalen aan afvalheffing.

Het gescheiden inzamelen van keukenafval werkt kostenverlagend (=kostbare grondstof).

Bewoners vinden het gescheiden inzamelen en tijdelijk zelf opslaan van keukenafval heel vies en willen snel van hun keukenafval af zijn.

Meer frequent GFT ophalen maakt dat bewoners het minder lang zelf op hoeven te slaan, maar werkt ook kostenverhogend.

Paradox II

Keukenafval is kostbaar voor verwerkers omdat er veel eiwitten en aminozuren in zitten. Ze willen het graag hebben.

Omdat er veel eiwitten en aminozuren in keukenafval zitten, vinden bewoners het vies (stank, vliegjes, maden). Ze willen er graag zo snel en schoon mogelijk van af.

Omdat bewoners met gescheiden inzameling niet snel van hun keukenafval af zijn, komt het in het restafval terecht.

Omdat keukenafval bij het restafval gaat, komt het niet bij GFT-verwerkers terecht.

Paradox III

Gemeentes worden geacht om door de landelijke overheid gestelde targets te behalen, bijv. in 2020 100kg afval p/p.

Gescheiden inzamelen van keukenafval door bewoners is essentieel om die targets te kunnen behalen.

Bewoners kunnen vaak hun keukenafval niet gescheiden inzamelen omdat de faciliteiten daarvoor in veel gemeenten ontbreken.

Bron: Rapportage afvalenquête: Kwantitatief onderzoek uitgevoerd door Onderzoek & Statistiek

Bijlage • Het doorlopen proces: ‘Archeology’

Paradox VI

Omklapmoment van goed/fijn naar vies/vervelend:

Haar op je hoofd --> haar in de wasbak
Zand op het strand --> zand op je boterham
Water van de douche --> water van de regen

Deze perceptie is afhankelijk van context, tijd en locatie.

Een abrupt omklapmoment

Paradox IV

Bewoners willen liever geen geld en voedsel verspillen.

Bewoners willen genoeg voedsel in huis hebben, met name voor gasten, en kopen voor de zekerheid meer.

Omdat bewoners meer voedsel kopen dan uiteindelijk nodig is, is de kans groot dat een deel daarvan weggegooid wordt.

Paradox V

“Vroeger flikkerden we alles op straat, jaren 70 grachten in Amsterdam, ratten verspreiden weer ziektes. Het oorspronkelijke doel was: zorg dat je een gezondheidsprobleem oplost. En als je toch alles inzamelt, laten we er dan eens wat goeds mee doen. Die movement is vanaf de jaren 80 gaan opspelen, de milieuhoeke.” (interview Gijs Langeveld)

Gescheiden inzameling van GFT is mede ontstaan om de hygiëne/volksgezondheid te verbeteren.

Om GFT in te zamelen moeten bewoners het gescheiden bewaren en tijdelijk opslaan, vaak in de keuken: een locatie waar hygiëne ontzettend belangrijk is.

Omdat GFT gescheiden bewaard wordt en tijdelijk in de woning opgeslagen wordt, gaat het stinken + fruitvliegjes + maden. Dit vinden bewoners vies en ontzettend onhygienisch.

Bijlage • Het doorlopen proces: 'Context'

Context

Analyzing the inner circle of stakeholders

3.

Betrokken partijen

Bijlage • Het doorlopen proces: 'Field'

Field

Exploring the broader field

4.

Betrokken partijen + hun krachten, belangen en waarden

Gemeenten

lage kosten?
tevreden bewoners?
duurzaamheidstargets?

Afvalverwerkers

Waarderen continuïteit,
kwaliteit, betrouwbare partner,
zuiverheid van deelstroom

**VNG- Vereniging voor
Nederlandse gemeenten**

Inzamelaars

Verkooppunten: bijv. (super)markt

Hoge omzet, tevreden klanten

Bewoners

Waarderen hygiëne, gemak,
behouden van straatbeeld,
genieten van het leven,
zelf doelen kiezen

RWS Rijkswaterstaat

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Duurzaamheid
(Circulaire Economie)
Hygiëne, Veiligheid,
Bescherming van milieu
Gelijke behandeling van bewoners
Sociale orde,
Betrouwbaarheid,
Aantrekkelijke stad

NVRD- Nederlandse Vereniging voor Reinigingsdiensten

Bijlage • Het doorlopen proces: 'Themes'

Themes

Investigating the themes that emerge in the broader field

5.

Thema's

Welke thema's zien we in de belangen en waarden van de betrokken partijen?

- Hygiëne
- Tijd
- Efficiëntie
- Volume
- Locatie
- (On)gemak
- Afkeer
- Waardering (gevoelsmatig/economisch)
- Beoordelen/veroordelen
- Tevredenheid
- Circulariteit/duurzaamheid/goed willen doen

Bijlage • Het doorlopen proces: ‘Frames’

Frames

Exploring the broader field

6.

Tijdens een reframesessie op 21 november zijn de acht hieronder genoemde frames ontwikkeld. Bij de sessie waren de volgende mensen aanwezig: Addie Weenk, Jennifer van Dijk, Koos van Dael, Paula Huismans, Lianne Polinder, Marieke Rietbergen, Ruben van Zeeland.

Ontwikkelde frames

Als GF benaderd wordt alsof **voedsel het fijne bijproduct is van GF**, dan...

Voorbeeld: wei (uit melk) was vroeger slechts een bijproduct van het kaasmaakproces, en nu is dat bijna andersom.

Als GF benaderd wordt als **iets dat je op de koop toe neemt als je van lekker eten wilt genieten**, dan...

Als GF benaderd wordt als **iets dat nu even vervelend is maar straks weer leuk**, dan...

Voorbeelden: bloed geven of sporten.

Als GF benaderd wordt als **iets waar je zorg voor draagt**, dan zou...

Voorbeelden: huisdieren of planten

Als GF benaderd wordt **alsof het druiven zijn waar vervolgens wijn (compost) van wordt gemaakt**, dan zou...

Als GF benaderd wordt alsof het **een alledaags rijpingsproces** is, dan zou...

Voorbeelden: zuurkool, chocola, kaas etcetera.

Als GF benaderd wordt **als iets wat je koestert**, inclusief acceptatie van de jammere eigenschappen, dan...

Als GF benaderd wordt **als onderdeel van de seizoenen**, dan...

Bijlage • Het doorlopen proces – het vervolg

Futures

Exploring the possible outcomes and value propositions for the various stakeholders

7.

Transformation

Investigating changes in stakeholders' strategies and practices required for implementation

8.

Integration

Drawing lessons from the new approach & identify new opportunities within the network

9.

Stap zeven wordt in dit document per frame uitgebreid behandeld. Door middel van de verschillende schetsen en verhalen wordt verkend wat de gevolgen van de frames zijn voor de betrokkenen van GF.

Stap 8 en 9 zijn stappen die verder te doorlopen zijn. Hoe dit eruit kan zien staat beschreven in de aanbevelingen.

Colofon

December 2018

Dit ontwerpend onderzoek is uitgevoerd door Design Innovation Group in samenwerking met opdrachtgever Jennifer van Dijk (Rijkswaterstaat)

Projectteam

Marieke Rietbergen
Ruben van Zeeland
Lianne Polinder

**DESIGN
INNOVATION
GROUP**

Design Innovation Group
Nieuwegracht 1
3512 LB Utrecht
+31 (0)30 737 0999
hello@designinnovationgroup.nl
www.designinnovationgroup.nl

Met dank aan:
Anjo Travaille
Addie Weenk
Koos van Dael
Paula Huismans
Willem Elsinga

Goed Groente en Fruit-afval (GF) scheiden door bewoners is onmisbaar voor het behalen van de doelstellingen voor het recyclen van huishoudelijk afval, en maakt onderdeel uit van de transformatie naar een circulaire economie.

Echter scheiden veel bewoners momenteel hun GF niet of nauwelijks: ze vinden GF en het bewaren ervan vies, willen er snel van af zijn, en gooien het bij het restafval. De reactie vanuit gemeenten op 'ik vind GF scheiden smerig' (=gevoelsmatig) luidt doorgaans 'ja maar compost is nuttig' (=verstandelijk). Deze twee boodschappen gaan langs elkaar heen zonder dat het gedrag van bewoners verandert. Dit probleem (van nauwelijks GF scheiden) bestaat al lang, en daar willen we verandering in brengen.

Dit document laat zien hoe door middel van 'reframing' op methodische wijze nieuwe invalshoeken voor dit vastgelopen probleem zijn gegenereerd. Door een bekend issue op wezenlijk andere manieren te benaderen breek je het als het ware open, en dit stelt je in staat om tot nieuwe ideeën te komen voor mogelijke oplossingen.

